

บทสรุป และข้อเสนอแนะ



บทสรุป

การเช่าซื้อเป็นวิธีการจำหน่ายสินค้าแบบเงินผ่อนวิธีหนึ่งที่เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในปัจจุบันอันเนื่องมาจากความต้องการบริโภคสินค้าของประชาชนที่ไม่มีกำลังพอที่จะชำระค่าสินค้าด้วยเงินสดในครั้งเดียว จึงต้องใช้วิธีการผ่อนชำระเป็นงวด ๆ แทนโดยสามารถนำสินค้าไปใช้ก่อนได้ด้วย

สำหรับบทบัญญัติของกฎหมายที่มีอยู่ซึ่งใช้บังคับกับสัญญาเช่าซื้อในปัจจุบันนี้ ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีบทบัญญัติไว้โดยตรงในบรรพ 3 ลักษณะ 5 รวม 3 มาตรา คือมาตรา 572 ถึง 574 นอกจากนี้ยังมีการนำเอาบทบัญญัติแห่งกฎหมายของสัญญาประเภทอื่น ๆ คือในเรื่องซื้อขาย และเช่าทรัพย์มาใช้โดยอนุโลมด้วย สำหรับในส่วนของกฎหมายอื่น ๆ นั้นจะมีกฎหมายต่าง ๆ ที่สำคัญคือ เช่น พระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจเครดิตฟองซิเออร์ พ.ศ.2522 พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 เป็นต้น ทั้งนี้ ในอนาคตก็มีแนวโน้มอย่างสูงที่จะมีการตราพระราชบัญญัติควบคุมการเช่าซื้อซึ่งเป็นกฎหมายที่สำคัญต่อธุรกิจเช่าซื้อออกมาใช้บังคับอีกด้วย

สำหรับในกรณีทรัพย์ที่เช่าซื้อเกิดสูญหายไปในช่วงสัญญา จะมีผลโดยอนุโลมตามมาตรา 567 และ 568 ในเรื่องเช่าทรัพย์ อย่างไรก็ตามในส่วนของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดของคู่สัญญาเช่าซื้อในกรณีทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายไปทั้งหมดซึ่งมีผลทำให้สัญญาเช่าซื้อระงับไปนั้นไม่มีบัญญัติไว้โดยตรง ซึ่งแต่เดิมในกรณีที่ไม่มีข้อสัญญาในเรื่องนี้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่นก็มีแนวความเห็นของนักกฎหมายที่แตกต่างกันไป บางท่านเห็นว่าเมื่อทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายแล้วความรับผิดของคู่สัญญาจะเป็นอย่างไรต่อไปนั้น ก็ให้นำบทบัญญัติในเรื่องลาภมิควรได้มาใช้บังคับ บางท่านเห็นว่า ควรนำบทบัญญัติในเรื่องเลิกสัญญามาใช้บังคับ เป็นต้น ทั้งนี้ต่อมาปรากฏว่าได้มีแนววินิจฉัยตามคำพิพากษาของศาลฎีกาวางบรรทัดฐานว่าในกรณีเช่นนี้ให้นำหลักกฎหมายในเรื่องลาภมิควรได้มารับใช้

ส่วนในกรณีที่สัญญาเช่าซื้อมีข้อสัญญากำหนดความรับผิดของคู่สัญญาในกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไว้เป็นอย่างอื่น เช่นนี้ก็มีแนวคำวินิจฉัยตามพิพากษาของศาลฎีกาวินิจฉัยไว้ว่า ข้อตกลงดังกล่าวมีผลใช้บังคับได้ โดยไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และหากตามข้อสัญญาดังกล่าวกำหนดให้ผู้เช่าซื้อเป็นฝ่ายที่ต้องรับผิดในกรณีที่ทรัพย์สินสูญหาย หรือถูกทำลาย แม้ว่าจะเกิดจากเหตุสุดวิสัยอันปราศจากความผิดของคู่สัญญาฝ่ายใด ตามแนวคำพิพากษาของศาลก็ถือว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นเรื่องเบี่ยงปรับซึ่งศาลมีอำนาจลดลงได้หากเห็นว่าสูงเกินไป อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้หลังจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 แล้ว ก็มีความเห็นของนักกฎหมายว่า ข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับผิดในความสูญหายของทรัพย์สินที่เช่าซื้อดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมตามมาตรา 4(2) แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจปรับลดสภาพบังคับลงได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี

นอกจากนี้ยังมีประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2541 ได้กำหนดให้ธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์ รถจักรยานยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา โดยกำหนดไว้ว่าในการทำสัญญาเช่าซื้อสินค้าประเภทดังกล่าวนี้ ห้ามมิให้ใช้ข้อสัญญาที่มีข้อความระบุให้ผู้เช่าซื้อต้องเป็นผู้รับผิดชอบในความสูญหายหรือเสียหายของทรัพย์สินที่เช่าซื้อ แม้ว่าจะมิได้มีสาเหตุมาจากความผิดของผู้เช่าซื้อก็ตาม ซึ่งผลของการฝ่าฝืนโดยยังคงมีข้อความดังกล่าวระบุไว้ในสัญญา ก็คือกฎหมายให้ถือว่าในสัญญาเช่าซื้อไม่มีข้อสัญญาที่มีข้อความดังกล่าวเช่นนั้นเอง อันจะเห็นได้ว่ามีสภาพบังคับที่รุนแรงกว่าสภาพบังคับตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540

ตามที่ได้ศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายที่มีการนำมาปรับใช้กับกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย จะเห็นว่า กฎหมายที่มีอยู่นั้นยังไม่อาจสร้างความเป็นธรรมให้กับธุรกิจเช่าซื้อในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมเนื่องจากกฎหมายที่มีอยู่ (Existing Law) ดังกล่าว ยังขาดความชัดเจนในการนำมาปรับใช้ ทั้งยังมีปัญหาในเรื่องการบังคับใช้ และการตีความของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมที่เกี่ยวข้องกับกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายด้วยว่าจะสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพได้เพียงใด

ข้อเสนอแนะ

หลังจากได้ศึกษาและวิเคราะห์โดยละเอียดแล้ว ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. เนื่องจากการนำหลักกฎหมายที่มีอยู่ในเรื่องลามมิควรได้มาปรับใช้กับความรับผิดชอบของคู่สัญญาในกรณีทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายไปในปัจจุบันนี้ยังขาดความชัดเจนและเหมาะสมดังได้กล่าวแล้วจึงควรที่จะมีการวางหลักเกณฑ์ที่เป็นกลางเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว เพื่อนำไปใช้ประกอบการวินิจฉัยอันจะทำให้เกิดความชัดเจนว่า เมื่อทรัพย์ที่เช่าซื้อสูญหายไปโดยปราศจากความผิดของคู่สัญญาฝ่ายใดซึ่งมีผลทำให้สัญญาเช่าซื้อระงับตามมาตรา 567 แล้วนั้น ผู้ให้เช่าซื้อจะต้องคืนเงินค่าเช่าซื้อทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นเงินล่วงหน้าหรือเงินดาวน์และค่าเช่าซื้อในแต่ละงวดที่ได้รับไว้จากผู้เช่าซื้อหรือไม่ หากต้องคืนกันแล้วจะต้องคืนอย่างไรโดยส่วนใดบ้างที่ต้องคืน และส่วนใดที่ไม่ต้องคืนโดยการนำเรื่องค่าใช้ทรัพย์มาพิจารณาประกอบ เพราะเหตุดังเคยกล่าวไปแล้วว่า การที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์ที่เช่าซื้อในช่วงระยะเวลาหนึ่งก่อนที่ทรัพย์จะสูญหายไปนั้น ย่อมถือว่าเป็นการที่ผู้เช่าซื้อได้รับชำระหนี้บางส่วนตอบแทนตามสัญญาจากผู้ให้เช่าซื้อแล้ว ดังนั้น ค่าเช่าซื้อที่ผู้ให้เช่าซื้อได้รับไว้ จึงมิใช่เป็นลามมิควรได้ทั้งหมดทีเดียว เพราะบางส่วนนั้นต้องถือว่าเป็นเงินที่ได้รับไว้เพื่อตอบแทนกับการที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ทรัพย์ ทำให้เงินที่รับไว้ในส่วนนี้จึงมิใช่เป็นลามมิควรได้

ทั้งนี้ในการคำนวณเพื่อหาว่าค่าใช้ทรัพย์จะพึงมีราคาเท่าใดนั้น ก็อาจทำได้โดยการเปรียบเทียบกับราคาในท้องตลาดว่า หากมีการนำทรัพย์ชนิดและประเภทเดียวกันกับทรัพย์ที่เช่าซื้อทุกประการออกให้เช่าในขณะที่มีการทำสัญญาเช่าซื้อแล้ว จะพึงคิดค่าเช่าได้เป็นราคาเท่าใดแล้วจึงนำราคาค่าเช่าดังกล่าวไปคำนวณกับระยะเวลาที่ผู้เช่าซื้อได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์ก่อนที่ทรัพย์จะสูญหายเพื่อหาราคาค่าใช้ทรัพย์ที่ควรจะเป็น ซึ่งเมื่อหาได้แล้วก็นำค่าใช้ทรัพย์ดังกล่าวไปหักลบออกจากเงินค่าเช่าซื้อทั้งหมดที่ผู้ให้เช่าซื้อได้รับไว้ (เงินดาวน์และเงินค่าเช่าซื้อตามงวด) หากยังมีเงินค่าเช่าซื้อเหลืออยู่อีกเป็นจำนวนเท่าใด ก็ให้คืนแก่ผู้เช่าซื้อไป เพราะถือว่าเงินในส่วนนี้เป็นเงินที่ผู้ให้เช่าซื้อได้มาโดยที่มิได้มีการชำระหนี้ใด ๆ ตามสัญญาตอบแทนแก่ผู้เช่าซื้อ จึงเป็นทรัพย์ที่ได้มาโดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ หรือโดยเหตุซึ่งมิได้มีได้เป็นขึ้นและเป็นทางให้ผู้เช่าซื้อเสียเปรียบอันเป็นลามมิควรได้ที่ต้องคืนไปเสีย

ทั้งนี้หากมีการนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายไปปรับใช้ในระหว่าง คู่สัญญาเองหรือในการวินิจฉัยของศาล เมื่อเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นแล้วก็น่าที่จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาได้อย่างเหมาะสม

2. ในส่วนของบุคคลที่เป็นคู่สัญญาเช่าซื้อนั้นอาจบรรเทาความเสียหายที่ได้รับจากกรณี ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายได้โดยการทำประกันภัยทรัพย์สินที่เช่าซื้อซึ่งเป็นวิธีการที่ดีในการกระจายความเสี่ยงไปยังบริษัทผู้รับประกันภัย อย่างไรก็ตามเนื่องจากไม่มีกฎหมายบังคับให้คู่สัญญาเช่าซื้อต้อง จัดให้มีการทำประกันภัยทรัพย์สินที่เช่าซื้อสำหรับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นในกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อ สูญหาย จึงเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับความพอใจของคู่สัญญาเองว่าต้องการจะทำประกันภัยหรือไม่ ซึ่ง ในทางปฏิบัติโดยเฉพาะในธุรกิจเช่าซื้อรถยนต์ ก็มักจะมีข้อสัญญากำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องทำ ประกันภัยทรัพย์สินที่เช่าซื้อ แต่ในความเป็นจริงแล้วจะพบว่า ผู้เช่าซื้อมักจะทำประกันภัยในประเภท ซึ่งคุ้มครองถึงกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือที่เรียกว่าประกันภัยประเภท 1 (การประกันภัยแบบ รวม) เฉพาะในช่วงปีแรกของสัญญาเท่านั้น ส่วนในปีต่อมาหลังจากนั้นก็มักจะไม่ได้ทำประกันภัย ประเภท 1 ต่ออีก โดยจะคงทำประกันภัยเฉพาะตามประเภทที่กฎหมายบังคับให้ต้องทำคือตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 รวมทั้งการทำประกันภัยประเภทอื่นที่เรียก ว่าประกันภัยประเภท 3 (การประกันภัยแบบบุคคลภายนอก) เท่านั้น ซึ่งไม่ได้คุ้มครองถึงกรณี ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหาย สาเหตุสำคัญคือผู้เช่าซื้อไม่ต้องการจ่ายค่าเบี้ยประกันสำหรับการทำ ประกันภัยประเภท 1 ซึ่งคิดเป็นจำนวนไม่น้อยในขณะที่การทำประกันภัยประเภทอื่นนั้นจะมีราคา ค่าเบี้ยประกันที่ต่ำกว่าประกอบกับทางผู้ให้เช่าซื้อก็มีได้เคร่งครัดในเรื่องนี้นัก ด้วยเหตุผลทางการ ตลาด จึงอาจทำให้เกิดปัญหาขึ้นในช่วงที่ไม่อยู่ในอายุของกรมธรรม์ประกันภัย

ทั้งนี้หากจะให้ผู้ให้เช่าซื้อต้องรับภาระในการทำประกันภัยนี้ เนื่องจากเป็นผู้ต้องรับผล ในภัยพิบัติอันเกิดจากการที่ทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายไปนั้น ผู้เขียนก็เห็นว่าท้ายที่สุดผู้ให้เช่าซื้อซึ่ง เป็นผู้ประกอบการก็ย่อมจะนำภาระค่าเบี้ยประกันภัยดังกล่าวไปบวกรวมกับราคาเช่าซื้ออีก ซึ่ง ทำให้ในท้ายที่สุดนี้เอง ผู้เช่าซื้อก็ต้องเป็นผู้รับภาระดังกล่าว ด้วยเหตุนี้เองการแก้ปัญหาโดยการ จัดให้มีการทำประกันภัยทรัพย์สินที่เช่าซื้อจึงอาจประสบข้อขัดข้องดังกล่าวได้

อย่างไรก็ตาม แนวทางหนึ่งที่น่าจะช่วยส่งเสริมให้ฝ่ายผู้เช่าซื้อทำประกันภัยทรัพย์สินที่เช่าซื้อ มากยิ่งขึ้น ก็คือการกำหนดไว้ในกฎหมายโดยชัดแจ้งว่าคู่สัญญาเช่าซื้อสามารถนำทรัพย์สินใหม่ที่ได้อ

รับจากบริษัทประกันภัยแทนค่าสินไหมทดแทน กรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายเข้าแทนที่ทรัพย์สินเดิมที่สูญหายไปได้ และให้ถือว่าในกรณีเช่นนี้สัญญาเช่าซื้อยังคงมีผลใช้บังคับกับทรัพย์สินใหม่ต่อไปได้ โดยไม่ระงับลงอันเป็นข้อยกเว้นของหลักทั่วไปตามมาตรา 567 ดังเช่นที่ปรากฏตามกฎหมายของประเทศไทยดังที่เคยกล่าวไปแล้ว ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ไม่ต้องเกิดปัญหาทำให้ต้องตีความกันว่าทรัพย์สินใหม่นั้นจะเข้าแทนที่ทรัพย์สินเดิมได้หรือไม่ โดยอาจกำหนดเงื่อนไขไว้ได้ว่ากรณีใดบ้างที่สามารถนำทรัพย์สินใหม่เข้าแทนที่ทรัพย์สินเดิมได้ เช่น ประเภทและสภาพของทรัพย์สินเดิม ตลอดจนระยะเวลาที่อาจมีการแทนที่กันได้ เป็นต้น